

I förra numret av Ljungblomman ritades med breda pennstreck en historisk bakgrundsbild till landskapets utveckling i Skånes skogsbygd kring Rya socken. I denna artikel vill vi ge läsaren en liten inblick i det pågående inventeringsarbetet. Cissela Olsson och Janne Johansson har inventerat landskapet i de närliggande byarna.

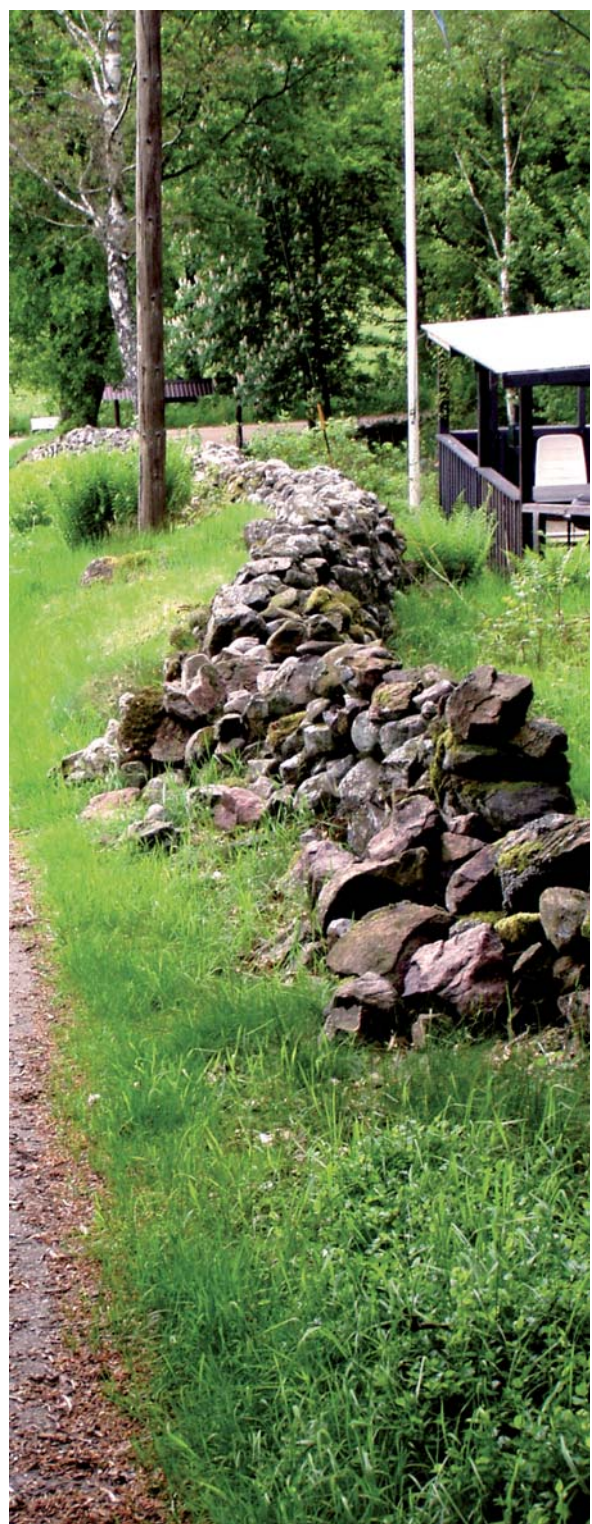
Ett levande kulturlandskap

Vi stannar till vid den gamla inägo-gränsen - en utvald del av Västrarps bys inägo-gräns. En något småkurvig stengårdsgård vandrar upp över backen. Västerut breder dagens välgödslade betesvall ut sig och snabbt äntrar vi in i en reslig bokskog. Under 1800-talets första hälft ska här istället ha vuxit ek. Nere på den boklövsrika marken dyker så ett stort antal ganska flacka odlingsrösen upp. Flera av dem är stora och ligger relativt tätt. Är det bevisbara minnen från tidig järnålder för tusentalet år sedan? Efter en stunds kringnokande upptäcker vi flertalet tydliga, forntida åkerterasser i samma område.

Vi kommer så till ett bakomliggande större öppet gräsmarksområde inbegripandes både alkärr och andra lövträd av skiftande art och utseende. Hävden tycks under senare år ha tacklat av en del, men ännu bärgas vinterfoder från flera av de öppna fälten. Vi ser buskbevuxta diken och tvärande gårdsgårdar och noterar hur vekeågen, säverna, börjat breda ut sig när våra öron plötsligt nås av obestämbara, barnsliga, pipiga läten. Ljuden banar sig hastig väg i det höga gräset. Och så står de där, fem halvstora vildsvin på vandring mitt under ljusaste dag. Vi stannar och står blyxtstill, ingen av oss fattar riktigt. Kamerachansen dribblas bort och på någon sekund är naturlandskapets nya markberedare åter bortom både syn- och hörhåll.

Vi förflyttar oss söderut och kommer fram till nyligen granplanterade, mindre åkrar. Tidigare granplanteringar på smååkrar intill har blåst ned i den kraftiga januaristormen 2005. När vi drar västerut längs byns inägo-gräns hittar vi stengrunderna efter det torp som här varit bebott under 1800-talet, Rystycket. Även här finns en hel del stormfälld åkergran, men på inägo-sidan är marken mindre rationellt skött, ljusare och lövträdsdominerad.

Vi avslutar dagens sejour med att fortsatt hålla oss på den forna inägo-marken. Kring skiftetiden (och dessförinnan) var arealen slåttermark mycket stor. Procentandelen åker var däremot här i skogsbygden i regel liten. Under återmarschen till bilen och till Västrarps bys kvarvarande, centralt liggande samling med välhållna gårdar upptäcker vi att de forna ängsmarkerna i denna del av byn numera är bevuxna med lövträd, huvudsakligen ekskog. Vi noterar blåbärsinslag och raka stengårdsgårdar samt ett stort antal odlingsrösen, hackerör. Denna bygd var tydligen flitigt utnyttjad under förhistorisk tid. När vi närmar oss bilen och de öppna fälten kan vi dock konstatera att här har man för mer än hundra år sen förvandlat de förut oplöjda, ogödslade ängarna till odlad mark. Vinterfodret kunde istället tas från de nya åkrarna liksom grödorna havre, korn och potatis. Idag har klockan vridits på så sätt att de öppna markerna enbart nyttjas för produktion av gräs.

SJU BYAR I RYA SOCKEN besöktes under ett antal dagar under den föregående sommaren, nämligen Rya, Västrarp, Eket, Åkarp, Troedstorp, Esborrarp och Arröd. Innan själva fältarbetet gick av stapeln gjordes olika förberedelser på rummet. 1800-talets skifteskartor, i regel uppgjorda under första hälften av seklet, letades fram från arkiven på Lantmäteriet. Dessa synnerligen informationsrika kartor avritades, förminskades och kopierades över till genomskinliga överlägg för att möjliggöra överföring av dåtidens kunskap till nutidsaktuella kartor.

De fältbesök som görs i respektive by är givetvis av högsta prioritet. Det gäller att under ett förhållandevis begränsat antal besök täcka in de viktigare delarna av byns natur- och kulturlandskap. Som ovan antytts är det viktigt att under själva inventeringsarbetet ha tillgång till både aktuella kartor och kunskap från skifteskartor och 1930-talets häradskartor. Att finna olika spår efter gårdagens markanvändning ingår som en viktig del i detta projekt.

BILDEN AV DAGENS MARKANVÄNDNING i form av slåtter, bete, skogsplantering m.m. växer fram allt efter det att inventerarna drar fram över byns marker. Koncentrationen är framförallt förlagd till de idag öppna markerna. De gårdar och mindre hus som är belägna i byn granskas. Noteringar görs om byggnadsstil, materialval m.m.

Framförallt är det gårdarnas boningshus, stallar, ekonomibyggnader som kan "riskera" att hamna som noteringar i fältanteckningarna.

FÖRHOPPINGEN ÄR SEDAN, att man som resultat av allt nedlagt arbete, ska kunna få en bra bild av vad som är typiskt för byn i fråga, vad som ur olika aspekter är bevarandevärt, skyddsvärt.

Kan man från inventeringsanteckningarna gestalta byns "karaktär" på ett konkret sätt? Att på detta sätt lyfta fram de större natur- och kulturvärdena som markerna inrymmer är ett av huvudmålen med projektet. Att inspirera ägare och brukare till fortsatt hävd där så behövs, till skydd och bevarande där så känns angeläget är ett annat. Hosten mot nutidens kulturlandskap är inte försumbara. Nödvändigheten att åt eftervärlden rädda kvar en levande landsbygd är något som varje generation måste ta tag i.

Årets fältinsatser kommer att beröra resten av Rya sockens byar, men även ett flertal av byarna i Örkeljunga socken måste hinnas med om tidplanen ska kunna hållas. Mellan april och september är chansen stor att du träffar på Cissela och Janne när de har förmånen att vistas ute i den omväxlande kulturmiljö som omger invånarna i denna del av Skåne. ■

